

sjećuju ga i sl.) umjesto pravu djeteta na život u obitelji (koje bi se posvojenjem omogućilo). I ovdje smatramo potrebnim podsjetiti na relativno raznoliku praksu od centra do centra za socijalnu skrb vezanu uz prethodni boravak djeteta kod budućih posvojitelja.

Na kraju podsjećamo i na *Prilog* koji sadrži pet upitnika (svaki s oko 20 pitanja), iz kojih možemo precizno utvrditi sadržaj pitanja temeljem kojih je istraživanje provedeno.

Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanje posvojenja bez pristanka roditelja - istraživanje iskustva iz prakse izuzetno je vrijedna publikacija zasnovana na relevantnim istraživanjima (ne)primjene pravnih propisa u praksi. Upravo takva istraživanja rijedak su primjer ne samo u znanosti obiteljskog prava nego i pravne znanosti u cjelini. Nadamo se da će ovaj primjer biti putokaz i drugim istraživanjima, a sve radi boljeg shvaćanja i procjene zbiljske situacije, odnosno stanja u praksi, kako bi i eventualne normativne promjene bile rezultat stvarnog stanja i mogućnosti, ali i potrebe za stalnim poboljšanjem mogućnosti primjene normi.

Ivana Milas

VIŠE OD ZADANOGA. ŽENE U CRKVI U HRVATSKOJ U 20. STOLJEĆU

s. Rebeka Jadranka Anić

Split: Franjevački institut za kulturu mira, 2003., str. 502

Knjiga *Više od zadanoga. Žene u Crkvi u Hrvatskoj u 20. stoljeću* s. Rebeke Anić

iznimno je važna knjiga i to zbog nekoliko razloga. Najprije zbog činjenice da je to prva ozbiljna studija u Hrvatskoj o položaju žena u Crkvi. Riječ je o knjizi koja je ključna ne samo za razumijevanje odnosa među rodovima unutar Crkve nego i za razumijevanje i prošlosti i suvremenosti hrvatskoga društva.

Sestra Rebeka, naime, proučava položaj žena u Crkvi u Hrvatskoj kroz cijelo 20. stoljeće. Nakon što pročitate ovu knjigu, a poznata vam je povijest promjena položaja žena u društvu općenito, postaje vam jasnija razlika između hrvatskog i zapadnih, preciznije rečeno, postindustrijskih moderniziranih društava.

Citirajući brojne izvore, s. Rebeka u ovoj knjizi pokazuje koliko je konceptualizacija žene i njezine društvene uloge unutar Crkve u Hrvatskoj daleko od konceptualizacije žene u razvijenim društvima. Posljedično vam postaju jasni i razlozi zbog kojih se u Hrvatskoj teško mogu shvatiti procesi koji se odvijaju u razvijenim zapadnim društvima, odnosno sve poteškoće oko uključivanja Hrvatske u te procese.

Sestra Rebeka, naime, konstatira da je ženski katolički pokret «samo u jednom kratkom razdoblju», i to na samom početku dvadesetih godina 20. stoljeća, «imao obilježja svojstvena ženskom pokretu» (Anić, 2003., 438) koji je pridonio većem uključivanju žena u obrazovne procese i tržište rada. Dakle, samo te dvije godine u cijeloj povijesti Crkve u Hrvatskoj se tzv. «Hrvatska katolička ženska sveza» kroz svoj časopis *Ženska misao* borila «za aktivno i pasivno pravo glasa za žene, pravo žena na obrazovanje, za jednake mogućnosti pri zapošljavanju i djelovanju u društvu» (Anić, 2003., 438), odnosno za ravnopravnost žena u društvu. U svim ostalim razdobljima, uključujući i razdoblje nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj, pitanja društvenog položaja žena smatraju se opasnim za obitelj, a time i za Crkvu i društvo.

U situaciji kad se u svijetu odvijaju procesi globalizacije, individualizacije i detradicionalizacije, procesi koje, toga trebamo biti svjesni, nije moguće zaustaviti, kada se nekorektnim smatra čak i najbezazledniji iskaz neravnopravnog vrednovanja žene i kad je ženski način spoznavanja promijenio čak i dugogodišnju dominaciju muških pristupa znanosti, u Crkvi u Hrvatskoj na djelu je svojevrsni «protupokret» (Anić, 2003., 438), odnosno retradicionalizacija u odnosu na sve ono što je ženski pokret postigao tijekom proteklih stoljeća.

Sestra Rebeka, naime, dokazuje da se u Hrvatskoj, osim u tom kratkom razdoblju od dvije godine na prijelazu dvadesetih na tridesete godina 20. stoljeća, ženski katolički pokret temeljio na borbi «za očuvanje tradicionalne slike žene» (Anić, 2003., 438) i njezine uloge isključivo kao majke i domaćice.

Istodobno se, čak i bez površnog poznavanja feminističkog pokreta, posebno razlika između radikalnog i kulturalnog feminizma, svaka teza koja je dovodila i dovodi u pitanje takvu konceptualizaciju žena definirala, i još uvijek definira feminističkom, a feminizam se također apriori smatra opasnim i za žene, i za narod i za Crkvu.

Takvo duboko nerazumijevanje i društvenih procesa i feminističke povijesti, a posebno feminističkih teorijskih pristupa, svjedoči kako Crkvi u Hrvatskoj tek predstoji ozbiljnija teorijska analiza i suvremenih društvenih procesa i suvremenih epistemoloških pristupa. Tek bi se nakon takvih analiza, a jedna od njih je i ova knjiga, mogli razumjeti suvremeni društveni procesi i mehanizmi i njihova djelovanja, te razraditi realnija i vremenu primjerenija strategija djelovanja u odnosu na pravac kretanja suvremenih društava.

Drugi razlog zbog kojeg mislim da se radi o izuzetno važnoj knjizi je činjenica

da je riječ o studiji u kojoj se referiraju rezultati empirijskog istraživanja žena. Činjenica da je riječ o empirijskom, dakle na podacima temeljenom istraživanju, ključna je i za propitivanje teološke epistemološke tradicije. Tim više što je knjigu u muškom, znanstvenom ključu napisala žena i to u području koje nije sklono objektivističkim znanstvenim propitivanjima.

Naime, kompletan angažman svih metodoloških aspekata istraživanja, od ciljeva istraživanja, preko idejnog nacrtu do interpretacije rezultata, u ovoj knjizi usmjeren je prema ženama u Crkvi u Hrvatskoj. Riječ je o prvom istraživanju takve usmjerenosti i obima koje je u Hrvatskoj realizirano na tu temu. Radi se, dakle, o pionirskom, novom i originalnom pokušaju bavljenja tom problematikom uopće. To je autorici nametnulo dosta teškoća, jer nije imala oslonca u domaćoj literaturi niti u već komentiranim istraživačkim rezultatima ili ocjenama svega onoga što se tiče žena unutar Crkve u Hrvatskoj. Stoga je sve što je napravljeno nužno rađeno mukotrpnije. Knjiga zaista pokazuje da je riječ o izuzetno zahtjevnom i složenom poslu koji je tražio puno vremena i znanja.

Treće, radi se o jedinstvenoj i konzistentnoj studiji koja značajno pridonosi u Hrvatskoj još uvijek nedovoljno etabliranim ženskim studijima koji su, već više od tri desetljeća, na različite načine integrirani u sveučilišne sustave i kurikulume sveučilišnih predmeta i prepoznati ne samo kao akademske discipline nego kao i izvor kritičkih spoznaja za druge znanstvene discipline, odnosno suvremene teorije i studije.

Ne treba posebno naglašavati koliko je to značajno u sadašnjoj siromašnoj produkciji studija koje se bave ženama. U takvoj situaciji nije nužno posebno naglašavati koliko je to značajan doprinos istraživanju ženske tematike.

Potrebno je, također, naglasiti kako je važno ne samo to da je s. Rebeka prva koja je napravila ovakvo istraživanje i posljedično ovu studiju nego i to što je imala snage i pameti baviti se tom problematikom u kontekstu u kojem je to znatno kompliciranije nego kad je riječ o laičkoj ženi - znanstvenici.

Osim toga, i teorijski kontekst u koji se ova studija smješta na tragu je svega onoga što se u svijetu, posebno u Europi, zbiva i što je prezentirano u relevantnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi navedenoj na kraju knjige. Riječ je o literaturi koja se mahom odnosi na knjige objavljene posljednjeg desetljeća, što je, između ostalog, utjecalo i na, u studiji elaboriranu, izuzetno kompetentnu raspravu o problemima žena u Crkvi i u Hrvatskoj.

Naime, u teorijskom smislu u knjizi se najrecentnije teorije spolova primjenjuju na hrvatsku stvarnost. Pritom se koriste i elementi objašnjenja i elementi razumijevanja i teorijske i empirijske građe. Konačno, u knjizi se elaboriraju i elementi lociranja i kontekstualiziranja istraživačkih problema u milje i okoliš hrvatskog društva od početka do kraja 20. stoljeća. S tim da ništa nije ostalo u vakuumu. Naime, većina tvrdnji i teorijskih stavova ima svoju empirijsku, dakle na podacima utemeljenu potvrdu, obrazloženje i argumentaciju.

Ženama koje su danas, budimo realni i realne, često u nedoumici između vlastite konceptualizacije svoje uloge u društvu i obitelji i onoga što im se sugerira bit će nakon čitanja knjige jasnije otkuda te nedoumice. Muškarcima, pak, knjiga može biti povod da razmisle o načinima na koje Crkva u Hrvatskoj, ali i oni osobno, konceptualiziraju uloge žena koje, htjeli oni to ili ne, skupa s njima grade hrvatsko društvo danas.

Inga Tomić Koludrović

PRIVATISING OLD-AGE SECURITY: LATIN AMERICA AND EASTERN EUROPE COMPARED

Katharina Müller

Cheltenham, Velika Britanija; Northampton, SAD: Edward Elgar, 2003., 175 str.

Iako je o mirovinskim sustavima i mirovinskoj reformi u mnogim zemljama izašao veći broj knjiga i analiza, razmjerno je manji broj autora pokušao metodama političke analize utvrditi uzroke nastalih događaja. Tu izuzetno zahtjevnu i složenu zadaću više je nego uspješno obavila Katharina Müller u svojoj novoj knjizi *Privatising Old-Age Security: Latin America and Eastern Europe Compared* (Privatizacija mirovinskog osiguranja: usporedba Latin-ske Amerike i istočne Europe). Autorica je istraživač u Njemačkom institutu za razvoj iz Bonna, te se već duži niz godina bavi problemima mirovinskih reformi u zemljama u razvoju i tranziciji. Knjigu je tiskao poznati izdavač Edward Elgar iz Velike Britanije i SAD-a.

Tijekom 1990-ih mnoge su zemlje Južne Amerike provele potpunu ili djelomičnu privatizaciju mirovinskih sustava. Müller izlaže iskustva Argentine, Bolivije, Perua i Urugvaja, istražuje koliko su ona utjecala na promjene mirovinskih sustava u više tranzicijskih zemalja istočne Europe (Bugarske, Hrvatske, Mađarske i Poljske). To je stvarno pionirski pokušaj usporedbe stanja u većem broju zemalja koje se znatno razlikuju i po političkoj strukturi i po gospodarskoj razvijenosti.

Tekst se sastoji od uvoda i četiri poglavlja. U kraćem uvodnom dijelu Müller objašnjava što ju je potaklo na provedbu usporednog istraživanja. S teorijskog stajališta veći broj mirovinskih reformi u tako velikom broju zemalja više je nego neočekivan, jer